

muhafazakârdüşünce

sol siyaset
left-wing politics

kadim

MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE/THE JOURNAL OF CONSERVATIVE THOUGHT

6 aylık yerel süreli düşünce dergisi

Yıl Year: 17 • Sayı Issue: 61 • temmuz july - aralık december 2021

ISSN 1304-8864

Kadim Yayınları Adına Sahibi/Owner: Serhat Buhari Baytekin
Genel Yayın Yönetmeni/General Director: Arş. Gör. Yunus Şahbaz
Genel Koordinatör/Administrative Coordinator: Üzeyir Tekin
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor: Fatih Yıldız
Yurtdışı İlişkiler Koordinatörü/International Affairs Coordinator: Okan Arslan
Tasarım/Design: Sevim Altay

Editör/Editor: Prof. Dr. Hamit Emrah Beriş

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet Özcan, Karatekin Ü.
Prof. Dr. Bengül Güngörmez Akosman, Uludağ Ü.
Prof. Dr. Cemal Fedayi, Kırıkkale Ü.
Prof. Dr. Fatih Duman, Hitit Ü.
Prof. Dr. Hamit Emrah Beriş, Ankara Hacı Bayram Veli Ü.
Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın, İstanbul Medeniyet Ü.
Prof. Dr. Murat Çemrek, Necmettin Erbakan Ü.
Doç. Dr. Ahmet Yıldız, TBMM
Doç. Dr. Mehmet Kocaoğlu, Necmettin Erbakan Ü.
Doç. Dr. Cahit Bağcı, TC Bakü Büyükelçisi.
Doç. Dr. Şaban Kardaş, TOBB Ü.
Doç. Dr. Zeyneb Çağlıyan İçener, İstanbul Ticaret Ü.
Dr. Ahmet Helvacı, İçişleri Bakanlığı
Dr. Metin Özkan, Ankara Hacı Bayram Veli Ü.
Dr. Necdet Subaşı, MEB
Dr. Öner Buçukçu, Ankara Yıldırım Beyazıt Ü.
Dr. Selman Salim Kesgin, Kızılay
Hamdi Turşucu, CB İletişim Başkanlığı Özbekistan
Basın Müşaviri

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, Beykent Ü.
Prof. Dr. Bedri Gencer, Yıldız Teknik Ü.
Prof. Dr. Bekir Berat Özipek İstanbul Medipol Ü.
Prof. Dr. Birol Akgün, Ankara Yıldırım Beyazıt Ü.
Prof. Dr. Bülent Arı, İstanbul Ü.
Prof. Dr. Davut Dursun, Sakarya Ü.
Prof. Dr. Halis Çetin, Cumhuriyet Ü.
Prof. Dr. Hamit Ersoy, İstanbul Sabahattin Zaim Ü.
Prof. Dr. Kenan Gürsoy, İstanbul Aydın Ü.
Prof. Dr. M. Şükrü Hanioglu, Princeton Ü.
Prof. Dr. Naci Bostancı, TBMM
Prof. Dr. Nazım İrem, İstanbul Aydın Ü.
Prof. Dr. Ömer Çaha, Mardin Artuklu Ü.
Prof. Dr. Ömer Torlak, İstanbul Ticaret Ü.
Prof. Dr. Richard Gamble, Hillsdale College
Prof. Dr. Süleyman Seyfi Ögün, İstanbul Ticaret Ü.
Annette Y. Kirk, The Russell Kirk Center
Beşir Ayvazoğlu

YÖNETİM YERİ/CONTACT

Rabat Sok. No: 27/2 Gaziosmanpaşa, Çankaya/ANKARA

Telefon/Phone: 0-312 431 21 55

E-posta/E-mail: muhafazakardd@gmail.com

Genel ağ/Web: www.muhafazakar.com

HAZIRLIK/PREPARATION

Uluslararası Piri Reis kültür Ajansı www.pirireisajans.com

info@pirireisajans.com

Telefon/Phone: 0-312 446 21 56

BASKI/PRINT

Baskı Tarihi/Print Date: Aralık 2021

Baskı Yeri/Print Address: İhlas Gazetecilik A.Ş.

Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Kadim Yayınları tarafından yayımlanmaktadır.

Muhafazakâr Düşünce ulusal hakemli bir dergidir. Yılda 2 sayı yayımlanır ve Türkçe ve İngilizce makalelere, çevirilere, analizlere ve kitap eleştirilerine yer vermektedir. Dergide yayımlanan makalelerden yazarları sorumludur. Yayımlanan makaleler EBSCOhost tarafından taranmakta ve makalelerin İngilizce özetleri indeksin servisinde yer almaktadır.

TUBİTAK - ULAKBİM TR Dizin tarafından dizinlenmektedir.

bu sayıda

muhafazakâr düşünce'den
preface

Takdim / 5

sol siyaset
left-wing politics
araştırma makalesi
research articles

Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihsel Seyri: Dönemler, Gündemler ve Konjonktürel Yönelimler

The Historical Progress of the Socialist Movement in Turkey: Periods, Agendas and Conjuncture Tendencies

BEDİR SALA/ 12

Erken Cumhuriyet Dönemi Kültür İnşası: Türkiye'de Tek Parti Dönemi ile İtalyan Faşist Yönetiminin Kültür Üretimi Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analiz

Culture Production in the Early Republican Period: A Comparative Analysis on the Cultural Activities of Single Party in Turkey and the Fascist Rule in Italy

HAZAN GÜLER SARI/ 34

Yerlilik Tartışmaları Ekseninde Edebiyat ve Türk Solu

Literature and Turkish Left in Terms of Discussions on Nateness

MUHAMMED HÜKÜM/ 66

Türk Solunun Popülizm ile İmtihanı

The Challenge of Populism to the Turkish Left

CEMAL FEDAYİ-ONUR YILDIRIM/ 94

Proto-Kemalist Bir Hareket Olarak İttihatçılık

Unionism as a Proto-Kemalist Movement

MUSTAFA ALTUNOĞLU/ 116

Türkiye'de Anti-Komünist Söylemin Bir Uzantısı: Barış Derneği Davası

An Extension of the Anti-Communist Discourse in Turkey: The Peace Association Case

PINAR AYDOĞAN/ 146

Sınıf Analizinde Kültüralizme Doğru: Çağdaş Sınıf Yaklaşımlarının Seyri

Towards Culturalism in Class Analysis: The Course of Contemporary Class Approaches

KEMAL TEMEL/ 166

Osmanlı Son Dönem Siyasî ve Toplumsal Düşüncesinde Pozitivizmin İzleri

Traces of Positivism in The Ottoman Political and Social Thought in the Last Period

FİKRET ÇELİK-HASAN SELÇUK TANDOĞAN/ 200

Anadolu Sahası Türkçe Mesnevî Şerhlerinin Yazılış Sebepleri

The Writing Reasons of Anatolian Field Turkish Mesnevi Commentaries

EMRE TÖRE/ 230

Bedri Gencer ile Osmanlı Modernleşmesi Üzerine Mülakat

TURAN AÇIK/ 250

Tarihi ve Toplumu Yeniden Düşünme Önerisi Olarak İrsal Sözleşme

ŞERİFE ŞİMŞEK/ 296

derkenar
postscripts

mülakat
interview

kitap inceleme
book review

1. **Muhafazakâr Düşünce** ULAKBİM indeksinde taranan, ulusal hakemli bir bilimsel dergidir. Her sayıda farklı dosya konuları işlenir; bunun yanı sıra dosya dışı önemli çalışmalara da yer verilir.
2. Gönderilecek çalışmalarda sosyal bilimlerde yaygın ve kabul edilmiş kaynak gösterme yöntemlerinden (APA) herhangi biri, kendi içinde tutarlı olmak koşuluyla kullanılabilir. Çalışmaların mutlaka kaynakçası yapılmalıdır.
3. Çalışmalarla birlikte, 250 kelimeyi aşmayan Türkçe ve İngilizce özet, 10 kelimeyi geçmeyecek şekilde Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler iletilmelidir. Ayrıca yazarla irtibat için gerekli iletişim bilgileri de gönderilmelidir.
4. **Muhafazakâr Düşünce**'ye gönderilen çalışmalar, Times New Roman tipinde, bir buçuk aralıklı olarak A4 boyutunda 22 sayfayı (En az 3.500 en fazla 6.500 kelime,) geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir.
5. **Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanacak çalışmaların imlâ ve noktalamasında yazarın tercihleri geçerlidir; ancak sehven yapıldığı varsayılan hatalar düzeltilir.
6. Gönderilen çalışmaların yanıtlama süresi 60 gündür. Bu süre içerisinde yanıtlanmayan çalışmalar ulaşmamış demektir. Çalışmalarla ilgili, hakemlerden edinilen olumlu ya da olumsuz görüş, çalışmanın yazarına bildirilir; gerekli düzeltmeler istenir.
7. **Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan çalışmaların fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın için kabul edilen çalışmaların yayın hakkı **Muhafazakâr Düşünce**'ye aittir.
8. **Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan polemik konusu olan çalışmalarda yazarlara en fazla 2 kez cevap yazma hakkı tanınır.
9. **Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan çalışmaların yazarlarına yazıların bulunduğu sayıdan iki adet; yayın ve danışma kuruluna ise her sayıdan birer adet gönderilecektir.

Araştırma ve Yayın Etiği

10. Muhafazakar Düşünce Dergisi bilimsel araştırmaların ve yayınların gerektirdiği evrensel etik kurallar dikkate alarak hazırlanmaktadır. Dergimizin esas aldığı ve Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan etik kurallara www.muhamfazakar.com/etik adresinden erişebilirsiniz.

MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE'DEN

Muhafazakâr Düşünce dergisi olarak geçen sayımızı sağ siyasete ayırmıştık, bu kez sol siyaseti konu alan kapsamlı bir dosyayla karşınızdayız. Tarihsel gelişim süreci itibariyle solun muhafazakârlığın tam karşısında konumlandığını söylemek mümkün. Hatta muhafazakâr düşüncenin ortaya çıkmasına sebebiyet veren en önemli unsurlardan biri Fransız Devrimine ve devrimcilerin radikal tavırlarına yönelik tepkidir. Siyasal, ekonomik ve toplumsal meselelere bakışa ilişkin daha en başta ortaya çıkan bu fark, modern dünyanın çelişkilerinin artması paralelinde büyüdü. Günümüzde toplum tasavvuru, ekonomi politikaları, siyasal sorunlar konusunda muhafazakârlık ile sol arasında ciddi bir mesafenin bulunduğu görülüyor. Ancak muhafazakâr siyasetin kendi kodlarını oluşturabilmesi için öteki'ne kulak vermesi ve diğer tüm ideolojileri anlamaya çalışması elzem. Bu sayımızı sol'a hasretmemizin ardında da bu tür bir anlama çabası olduğunu söyleyebiliriz.

Sol siyaset temelde devrimci bir perspektiften, yani radikal bir anlayıştan hareket eder. Bu durum, statükonun ciddi bir şekilde sorgulanmasını ve gerekli şartlar oluşturulduğunda yeni bir düzenin kurulması anlayışını içerir. Zaman zaman tahrip edici bir görünüm kazanabilen bu yaklaşım toplumsal değişimin yönünün ve hızının otorite tarafından belirlenebileceği anlayışına dayanır. Buna karşılık, itidalli bir değişimden yana olan muhafazakârlık mevcut düzenin mümkün olduğunca korunmasından yanadır. Aile başta olmak üzere ara kurumların korunması, geleneğin yaşatılması, toplumsal işlevi nedeniyle dinin önemsenmesi muhafazakârlık açısından vazgeçilmez öğelerdir.

Muhafazakârlığın bu unsurlarını gerçekçi ve güçlü şekilde koruyabilmesi için sol başta olmak üzere diğer ideolojilere yönelik bir okuma çabası içinde olması gerekiyor. Üstelik günümüzde toplumların yüz yüze oldukları siyasal sorunların giderek daha karmaşık bir görünüm kazandığı düşünüldüğünde söz konusu çaba zorunlu bir hâl alıyor.

Diğer taraftan Türkiye’de solun siyasal iktidar mücadelesinden bağımsız şekilde kültürel zeminde güçlü bir konuma sahip olduğu açık. Hatta solun kültür alanındaki etkisi ve gücünün siyasetteki yerinin çok ötesine geçtiği de söylenebilir. Son dönemde yaşanan kültürel hegemonya tartışmalarının da gösterdiği gibi sol kesim sinemadan edebiyata farklı alanlarda gündemi belirleme imkânına sahip. Dolayısıyla bu konunun üzerine de eğilmek gerekiyor. Başka bir ifadeyle, muhafazakâr kültürel kodları açmak ve özgün bir değer üretmek için farklı bir bakış açısından yararlanmak faydalı olacaktır.

Bu sayıda sol siyasetin dünyadaki gelişim sürecinden Türkiye siyasetinde solun oynadığı role kadar geniş bir çerçeve içinde çok sayıda yazıya yer veriyoruz. Osmanlı’nın son döneminden günümüze ulaşan bir çizgi içinde solun Türk siyasal hayatındaki etkisine odaklanan yazılar ağırlığı oluşturuyor. Yazılar bir bütün olarak ele alındığında Türkiye’de sol siyasetin tarihsel kırılma noktalarının izini sürmek mümkün. Ülkenin modernleşme sürecinde solun oynadığı rol ve iktidar ilişkileri içindeki rolünün kritik bir önemde olduğu görülür. Hatta bir açıdan Türkiye’de solun evrensel yaklaşımlardan farklılaşan, kendi özgür bir yönü olduğu söylenebilir.

Bedir Sala tarafından kaleme alınan “Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihsel Seyri: Dönemler, Gündemler ve Konjonktürel Yönelimler” başlıklı makale adından da anlaşılacağı gibi geçmişten itibaren Türkiye’de sol hareketin gelişim sürecini konu alıyor. Sala, çalışmasında Türkiye’de sosyalist hareketin tarihsel pozisyonunu belirleyen özgün dinamiklere odaklanıyor. Yazar makalede Türkiye’de sosyalist düşüncenin reel siyaseti etkileme gücünün ötesinde entelektüel ve kültürel alan üzerindeki etkilerine değiniyor. Bedir Sala’nın makalesi bu açıdan, Türkiye’de sosyalist düşüncenin ortaya çıkışına ve zaman içinde geçirdiği dönüşümlere ilişkin kapsamlı bir çerçeve sunuyor.

Tek Parti yönetimi Kemalizm'in kurumsallaştığı en önemli dönemdir. Aynı süreç, modernleşme projesinin genel perspektifine uygun şekilde geniş kapsamlı bir kültürel dönüşüm anlayışını da içerir. “Erken Cumhuriyet Dönemi Kültür İnşası: Türkiye’de Tek Parti Dönemi ile İtalyan Faşist Yönetiminin Kültür Üretimi Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analiz” isimli çalışmada Hazan Güler Sarı bu süreçteki kültürel faaliyetlerin izini sürüyor. Yazar, kültürel inşa sürecini Tek Parti döneminin en önemli endoktrinasyon araçlarından olan Halkevleri aracılığıyla ele alıyor. Çalışmanın en özgün yönü ise Halkevlerini İtalya’da faşist rejimin kültür politikalarını yürüten *Dopolavoro* yapılanması ile karşılaştırmak. Makale bu şekilde Kemalizm’in kültürel alandaki en önemli aygıtlarından biri durumunda olan Halkevleri’ne yönelik olarak alternatif bir okuma önerisi sunuyor.

Kültürel hegemonya tartışmalarının da gösterdiği üzere, solun Türkiye’de edebiyat ve sanat alanında oldukça güçlü bir durumda olduğu bilinir. Muhammed Hüküm, “Yerlilik Tartışmaları Ekseninde Edebiyat ve Türk Solu” isimli çalışmasında edebiyat eserleri bakımından söz konusu tartışmalara değiniyor. Yazar, çalışmasının odak noktası olarak belirlediği yerlilik kavramının, öncelikle Türk solu tarafından, sağcılığın kendi ideolojik yapısını içinde akıtabileceği bir mecra olarak eleştirildiğini savunuyor. Sol ile siyaset arasındaki ilişkinin kültür ve edebiyat alanına yansıyan etkilerini görmek için Hüküm’ün çalışmasının oldukça yararlı olduğu söylenebilir.

Son dönemlerde siyaset teorisinin en tartışmalı kavramlarından birinin popülizm olduğu açık. Diğer taraftan popülizm özellikle sağ siyasetin temel yöntemlerinden biri olarak gösteriliyor. Cemal Fedayi ile Onur Yıldırım birlikte kaleme aldıkları “Türk Solunun Popülizm ile İmtihanı” başlıklı makalelerinde bu yaygın kabule teorik argümanların yanı sıra tarihsel örneklerle karşı çıkıyorlar. Fedayi ve Yıldırım, öncelikle 1980’lerden son yıllara kadar Türk Solu’nun popülizme pejoratif şekilde yaklaştığını savunuyorlar. Ancak son yıllarda Batı’da sol gelenek içerisinde yer alan bazı entelektüellerin Sol ve popülizm arasındaki kurdukları olumlu ilişki, bunun yanı sıra başta Yunanistan ve İspanya olmak üzere sol yelpazede yer alan partilerin yükselişe geçmeleri gibi faktörlerin Türkiye’de de sol kesimin bakış açısını değiştirdiğini savunan yazarlar buna CHP’nin 2019 yerel

seçimlerinde popülist söylem aracılığıyla elde ettiği başarıyı da ekliyor. Sonuç olarak karşımıza ise popülizm açısından ikircikli bir tutum çıkıyor.

Bu sayımıza Mustafa Altunoğlu “Proto-Kemalist Bir Hareket Olarak İttihatçılık” isimli bir makaleyle katkıda bulundu. Türkiye’nin modernleşme tecrübesinin Cumhuriyet öncesinde yüzyılı aşkın bir geçmişi olduğu bilinir. Osmanlı modernleşmenin en keskin virajı ise II. Meşrutiyet döneminde dönülmüştür. Bu bakımdan, İttihat ve Terakki’nin reform projelerinin Cumhuriyet elitleri için de ilham kaynağı olduğu görülür. Altunoğlu makalesinde her iki hareketi sosyal arka planları, dünya görüşleri, birbirleriyle ilişkileri ve yaşadıkları siyasi deneyimler ışığında karşılaştırarak Kemalist iktidarın İttihatçı izlerini sürüyor. Son dönemde İttihatçılık farklı özellikleriyle sürekli kamuoyu gündeminde kendine yer buluyor. Dolayısıyla Mustafa Altunoğlu’nun makalesinin söz konusu tartışmalara yeni bir bakış açısıyla katkı sağlayacağını söylemek mümkün.

Pınar Aydoğan, “Türkiye’de Anti-Komünist Söylemin Bir Uzantısı: Barış Derneği Davası” isimli makalesinde oldukça ilgi çekeceğini düşündüğümüz bir meseleye odaklanıyor. Yazar, 12 Eylül 1980 askerî darbesinin ardından kapatılan ve kurucuları yargılanan Barış Derneği davasını ele alıyor. Belge analizi yöntemi esas alarak yürütülen bu çalışma, Soğuk Savaş döneminde düşünce dünyasında etkili olan antikomünist hareketlerin askeri darbe sonrasındaki serencamını söz konusu dava üzerinden oldukça başarılı ve yetkin şekilde inceliyor. Sol kesimden çok sayıda aydının yargılandığı bu dava 12 Eylül öncesinde solun ülke ve dünya sorunlarına bakışının anlaşılması açısından da oldukça iyi bir çerçeve sunar. Aydoğan titiz çalışmasıyla Barış Derneği Davasının sol kesim üzerindeki etkilerine de odaklanıyor.

Öte yandan solun dayandığı temel yaklaşımın sınıf temelli olduğu açıktır. Bu bağlamda, sol düşünce içinde sınıf çatışması siyasetin temel nirengi noktası olarak kabul edilir. Kemal Temel, “Sınıf Analizinde Kültüralizme Doğru: Çağdaş Sınıf Yaklaşımlarının Seyri” isimli yazısı aracılığıyla sınıf kavramının günümüz toplumundaki rolü ve işlevini eleştirel bir incelemeye tabi tutuyor. Yazar, kültür eksenli bir bakış açısının sınıf olgusunu antagonistik ve kutuplaşmış yaklaşımlar üzerinden ele alan bir anlayıştan kurtaracağını savunuyor.

Türk modernleşmesine rengini veren en önemli yaklaşımlardan birinin pozitivizm olduğu bilinir. Üstelik uzunca süreler boyunca Türkiye’de sol düşünce de siyaseti anlamak ve anlamlandırmak için yoğun şekilde pozitivizmden yararlanmıştı. Fikret Çelik ve Hasan Selçuk Tandoğan, “Osmanlı Son Dönem Siyasî ve Toplumsal Düşüncesinde Pozitivizmin İzleri” isimli makalelerinde bu fikrî ve tarihî gelişim sürecinin izlerini sürüyor. Yazarlara göre, 19. yüzyılda Auguste Comte’un düşünceleriyle birlikte Batı dünyasında siyasal, kültürel ve toplumsal modernleşmenin geleneksel ve dinsel olandan bağımsız olarak ilerlemesine çalışan bir anlayış olarak ortaya çıkan pozitivizm diğer kültür ve toplumlara ihraç edildi. Modernleşme sürecinde Osmanlı da bu düşünce geleneğinden yoğun şekilde etkilendi. Çelik ve Tandoğan pozitivizmin Osmanlı/Türk modernleşmesinin siyasal ve toplumsal boyutu üzerinde oldukça etkili olduğunu örnekler ışığında yetkin şekilde açıklıyor.

Bilindiği gibi dergimizde zaman zaman dosya dışı makalelere de yer veriyoruz. Bu kapsamda Emre Töre’nin “Anadolu Sahası Türkçe Mesnevî Şerhlerinin Yazılış Sebepleri” isimli makalesini ilginize sunuyoruz. Söz konusu çalışma kültürel mirasımızın en önemli eserlerinden biri olan Mesnevî’ye ilişkin şerhlerin yazılma nedenlerine odaklanıyor.

Bu sayıdaki son yazımız ise bir kitap incelemesi. Şerife Şimşek, Jamaikalı felsefeci Charles W. Mills’in ilk olarak 1997 yılında yayımlanan ve 2020 yılında Türkçe baskısı yapılan *İrksal Sözleşme* (çev. Özgün Aksakal, Patika Kitap, İstanbul) kitabını değerlendiriyor. Şimşek, Mills’in tarihe ve toplumlara İrksal Sözleşme ile bakmanın gerçekçi olduğunu iddia ettiğini anlatıyor. Yazara göre bu kitap, herhangi bir ırkın toplumsal, kültürel, siyasal vs. üstünlük savlarının tarihteki yerli halklara, siyahlara ya da yeterince beyaz olmayanlara dönük kategorik bakışın farklı zaman ve farklı kültürel, politik coğrafyalardaki izdüşümleri üzerine düşünme imkânı sağlıyor.

Görüldüğü üzere yine oldukça zengin ve kapsamlı bir sayıyla karşınızdayız. Muhafazakâr Düşünce bundan sonra da Türkiye’nin entelektüel birikimine katkı sağlamayı sürdürecektir. Sol Siyaset sayımızı beğeneceğinizi umuyoruz. Bir sonraki sayımızda görüşmek dileğiyle.

Prof. Dr. Hamit Emrah Beriş
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi